കേരള സർക്കാർ

സീമാറ്റ്-കേരള
തിരുവനന്തപുരം

ഗാന്ധിജയന്തി ശുചിത്വ വാരാചരണ
മാർഗ്ഗരേഖ

പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

STATE INSTITUTE OF EDUCATIONAL MANAGEMENT AND TRAINING-KERALA
(SIEMAT-KERALA)
Central High School Campus, Attakulangara, Thiruvananthapuram-695036
Phone No: 0471-2460343, Fax: 0471-2460343
E-mail:siematkeralastate@yahoo.co.in Website: www.siemat.kerala.gov.in

ഗാന്ധിജയന്തി വാരാചരണത്തിന്റെ ഭാഗമായി സംസ്ഥാന വ്യാപകമായി നടപ്പിലാക്കുന്നതിന് വേണ്ടി പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പിന്റെ നിർദ്ദേശപ്രകാരം സീമാറ്റ്-കേരള വിവിധ വകുപ്പുകളുടെ സഹകരണത്തോടെ ഒരു മാർഗ്ഗരേഖ തയ്യാറാക്കുകയുണ്ടായി. വിദ്യാഭ്യാസം, ആഭ്യന്തരം, പഞ്ചായത്ത്, സാമൂഹ്യക്ഷേമം, നഗരവികസനം, ആരോഗ്യം, റവന്യു, പബ്ലിക് റിലേഷൻസ് എന്നീ വകുപ്പുകളുടെ സഹകരണത്തോടെ ഗാന്ധിജയന്തി വാരാചരണം വിജയകരമായി നടപ്പിലാക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ഈ മാർഗ്ഗരേഖ താങ്കളുടെ അറിവിലേക്കും തുടർ നടപടികൾക്കുമായി സമർപ്പിക്കുന്നു.

06/09/12

പ്രൊഫ.ഡോ.ഇ.വൽസലകുമാർ
ഡയറക്ടർ
സീമാറ്റ്-കേരള
കേരള സർക്കാർ

"ദൈവത്തിന്റെ സ്വന്തംനാട് വൃത്തിയുള്ള നാട്"
ഗാന്ധിജയന്തി ശുചിത്വ വാരാചരണ മാർഗരേഖ

രാഷ്ട്രപിതാവായ മഹാത്മജിയുടെ മഹത്തായ ആദർശങ്ങളെ ഈ ഗാന്ധിജയന്തിദിനത്തിൽ നമുക്ക് ഒരിക്കൽകൂടി സ്മരിക്കാം. ആ കാൽപാടുകളിൽ പതിഞ്ഞ മണിമുത്തുകളെ പെറുക്കിയെടുത്ത് ദൈവത്തിന്റെ ഈ സ്വന്തം നാടിനെ ഭാരതത്തിനു മുമ്പിൽ മാതൃകയാക്കാൻ നമുക്ക് കൂട്ടായി യത്നിക്കാം. ശുചിത്വം എന്നുള്ളത് ആ മഹാനുഭാവന്റെ മൂല്യാധിഷ്ഠിത ആദർശങ്ങളിൽ മുഖ്യമായിരുന്നു. ദിവസേന രണ്ടുനേരവും കുളിക്കുന്ന കേരളീയൻ വ്യക്തി ശുചിത്വത്തിന് പ്രധാന്യം നൽകുന്നു എങ്കിലും പരിസരശുചിത്വത്തിന്റെ പ്രസക്തി പാടെ വിസ്മരിച്ചിരിക്കുന്നു. ദൈവത്തിന്റെ സ്വന്തം മക്കളുടെ ശുചിത്വബോധം തട്ടിയുണർത്താൻ ഗാന്ധി സ്മരണയിൽ നമുക്ക് ഒത്തു കൂടാം. ഒരുവാരം നമുക്ക് അതിനായി മാറ്റിവയ്ക്കാം. അതിന്റെ വിജയത്തിനായി യത്നിക്കുകയും പ്രർഥിക്കുകയും ചെയ്യാം.

നമ്മുടെ മണ്ണും ജലവും വായുവും മലിനമായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. തെരുവോരങ്ങൾ മാലിന്യക്കൂമ്പാരങ്ങൾകൊണ്ട് നിറയുന്നു. അത് നീക്കം ചെയ്ത് സംസ്ക്കരിക്കപ്പെടേണ്ടതാണ് എന്ന ബോധം നമുക്കുണ്ട്. മാലിന്യ സംസ്ക്കരണത്തിന് വേണ്ടി സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ട ഒട്ടേറെ സംവിധാനങ്ങൾ നിലവിലുണ്ട്. എന്നാൽ ഇതിനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ പൂർണമായി വിജയിക്കുന്നില്ല. മാലിന്യങ്ങൾ വെളിയിലേക്ക് തള്ളുന്നത് നമ്മൾ തുടരുന്നു. അങ്ങനെ നമ്മുടെ പരിസരമാകെ മലിനമായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.. ചുരുക്കത്തിൽ ആരോഗ്യകരമായ ജീവിതത്തിന് അനിവാര്യമായ ശുദ്ധ ജലവും വായുവും പരിസരവും അന്തരീക്ഷവും അന്യമായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

നമ്മുടെ പരിസരം നമ്മുടെ ജീവിതത്തെ നിർണയിക്കുന്ന ഘടകമാണ്. അത് മാലിന്യമുക്തമാകണം. അതിന് മാലിന്യം അന്യന്റെ പരിസരത്തോ പൊതുസ്ഥലങ്ങളിലോ നിക്ഷേപിക്കുകയല്ല ചെയ്യേണ്ടത്. വിശാലമായ അർഥത്തിൽ അതെല്ലാം നമ്മുടെ പരിസരമാണ്.

പരിസരം ശുചിത്വത്തോടെ നിലനിർത്തുക എന്നത് നാം ആർജിക്കേണ്ട ആദ്യപാഠമാണ്. ചീഞ്ഞു നാറുന്ന ജൈവവസ്തുക്കൾ മാത്രമല്ല, മാലിന്യങ്ങൾ. മണ്ണിനുതാങ്ങാനാവാത്ത എന്തും മാലിന്യമാണ്. മാലിന്യം നീക്കം ചെയ്യാൻ ചുമതലപ്പെട്ട വിവിധ സ്ഥാപനങ്ങളും ഏജൻസികളും ആരോഗ്യകരമായ ജീവിതത്തിന് ശുചിത്വബോധം അനിവാര്യമാണെന്ന തിരിച്ചറിവ് കുട്ടികൾക്കുകൊടുക്കേണ്ട വിദ്യാഭ്യാസവകുപ്പും കൈകോർത്ത് പ്രവർത്തിക്കേണ്ട സമയമായിരിക്കുന്നു. ഒക്ടോബർ 1 മുതൽ 7 വരെയുള്ള ഗാന്ധിജയന്തിവാരത്തിൽ ഇതിന് തുടക്കമിടാം. സംസ്ഥാനത്തിലെ പ്രൈമറിതലം മുതൽ കോളേജ്തലം വരെയുള്ള (സി.ബി.എസ്.ഇ, ഐ.സി.എസ്.ഇ കേന്ദ്രീയവിദ്യാലയം ഉൾപ്പെടെ) എല്ലാ സർക്കാർ, എയ്ഡഡ്, അൺഎയ്ഡഡ് വിദ്യാഭ്യാസ സ്ഥാപനങ്ങളും ഈ ശുചിത്വവാരാഘോഷത്തിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ടതാണ്. ഇതിലൂടെ മാലിന്യമുക്തമായ പരിസരം, ആരോഗ്യദായകമായ അന്തരീക്ഷം എന്നിവ ഒരവബോധമായി കുട്ടികളിലും മുതിർന്നവരിലും നിലനിർത്തുകയും അത് തങ്ങളുടെ ദൈനംദിന ജീവിതചര്യകളിൽ പ്രതിഫലിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുമെന്ന് നമുക്കാശിക്കാം.

ഗാന്ധിദർശനങ്ങൾ അന്യമായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന-അക്ഷരാർഥത്തിൽ വിസ്മരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈകാലഘട്ടത്തിൽ, പുതിയ തലമുറയിൽ ഗാന്ധിയൻ തത്വചിന്തകളുടെ ഉദ്ബോധനം ലക്ഷ്യമാക്കിയാണ് ഈവാരാചരണം ആഘോഷിക്കുന്നത്. സത്യത്തിന്റെയും അഹിംസയുടെയും പാതയിലൂടെ സഞ്ചരിച്ച്, വിദ്യതന്നെ മഹാധനമായികരുതി, താഴ്മതാൻ അഭ്യുന്നതി എന്നത് തന്റെ സത്യാന്വേഷണ പരീക്ഷണങ്ങളിലൂടെ സാർഥക മാക്കിത്തീർത്ത രാഷ്ട്രപിതാവിന്റെ ദീപ്തമായ സ്വപ്നങ്ങൾ സാക്ഷാത്ക്കരിക്കാൻ നമുക്ക് ഒരുമിച്ച് പരിശ്രമിക്കാം അതിനുള്ള ഒരു സുവർണാവസരമായി ഗാന്ധിജയന്തി വാരാചരണത്തെ നമുക്ക് വിനിയോഗിക്കാം.

<u>ഉദ്ദേശ്യങ്ങൾ</u>

1. ഗാന്ധിജിയുടെ ദർശനങ്ങൾക്കുള്ള വർത്തമാനകാല പ്രസക്തി പൊതുജനങ്ങളെയും, പ്രത്യേകിച്ച് വിദ്യാർഥികളെയും ബോധ്യപ്പെടുത്തുക.
2. വിദ്യാർഥികളിലും പൊതുജനങ്ങളിലും മാലിന്യസംസ്ക്കരണത്തിന്റെ ആവശ്യകതയെ ക്കുറിച്ച് അവബോധം സൃഷ്ടിക്കുക.
3. വിദ്യാർഥികൾക്കും പൊതുജനങ്ങൾക്കും വിവിധ മാലിന്യസംസ്ക്കരണ രീതികൾ പരിചയപ്പെടുത്തുക.
4. മാലിന്യസംസ്ക്കരണത്തിന് പൊതുജനങ്ങൾ, തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണസ്ഥാപനങ്ങൾ, മറ്റ് ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റുകൾ, വിവിധ ഏജൻസികൾ എന്നിവയുടെ ഏകോപിച്ചുള്ള പ്രവർത്തനത്തിന്റെ ആവശ്യകത ബോധ്യപ്പെടുത്തുക.
5. മാലിന്യസംസ്കരണത്തിനുള്ള മികച്ച മാതൃകകൾ വികസിപ്പിക്കുകയും പ്രചരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുക.
6. വിദ്യാർഥികളിൽ സാമൂഹ്യസേവനത്തിൽ ഏർപ്പെടാനുള്ള മനോഭാവം വികസിപ്പിക്കുക.
7. വിദ്യാർഥികളിലും, പൊതുജനങ്ങളിലും വ്യക്തി ശുചിത്വത്തെ കുറിച്ചും പരിസരശുചിത്വത്തെക്കുറിച്ചും ആരോഗ്യശീലങ്ങളെക്കുറിച്ചും അവബോധം വളർത്തുക.

I. <u>പ്രാഥമിക പ്രവർത്തനങ്ങൾ</u>

കേരളത്തിലെ മുഴുവൻ ജനങ്ങളും പങ്കെടുക്കുന്ന മഹത്തായ ഒരു ജനകീയ പരിപാടിയായി ഗാന്ധിജയന്തിയോടനുബന്ധിച്ചുള്ള ശുചിത്വവാരാചരണ പരിപാടിയെ മാറ്റാനുള്ള പ്രവർത്തനത്തിന് രൂപം കൊടുക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഈ പദ്ധതി വിജയിപ്പിക്കുന്നതിനായി താഴെപ്പറയുന്ന പ്രാഥമിക പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തേണ്ടതുണ്ട്.

1. **ബഹു. വിദ്യാഭ്യാസവകുപ്പ്മന്ത്രി, പഞ്ചായത്ത് സാമൂഹ്യക്ഷേമ വകുപ്പ്മന്ത്രി, റവന്യൂവകുപ്പ്മന്ത്രി നഗര വികസന വകുപ്പ്മന്ത്രി, ആരോഗ്യവകുപ്പ്മന്ത്രി – പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ സെക്രട്ടറി, നഗരവികസന സെക്രട്ടറി, പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ ഡയറക്ടർ, LSG സെക്രട്ടറി, ഹെൽത്ത് സെക്രട്ടറി, LSG ഡയറക്ടർ, ഹെൽത്ത് ഡയറക്ടർ, ഹയർസെക്കന്ററി ഡയറക്ടർ വി.എച്ച്.എസ്.ഇ ഡയറക്ടർ എന്നിവരുമായുള്ള പ്രാഥമിക ആശയവിനിമയം.**

    ഒരാഴ്ചക്കാലം ശുചിത്വവാരാചരണം നടക്കുമ്പോൾ പഠനസമയം നഷ്ടപ്പെടുന്നത് എങ്ങനെ ഒഴിവാക്കാം എന്നത് ചർച്ച ചെയ്യേണ്ടതുണ്ട്. ഏതെല്ലാം വകുപ്പുകളെ ഇതിൽ ഏകോപിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ടെന്നും ചർച്ച ചെയ്യണം.

    ഒക്ടോബർ 1 മുതൽ 7 വരെയുള്ള കാലയളവിൽ 2 അവധി ദിനങ്ങളും 5 പ്രവൃത്തിദിനങ്ങളുമുണ്ട്. അവധിദിനങ്ങൾ പൂർണമായും ശുചീകരണപ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് വിനിയോഗിക്കാം. പ്രവൃത്തി ദിനങ്ങളിൽ 9 മണി മുതൽ 1 മണിവരെ പഠനത്തിനായി വിനിയോഗിക്കുകയും 2 മണി മുതൽ 5 മണിവരെ ശുചീകരണ പ്രവർത്തനത്തിനായി പ്രയോജനപ്പെടുത്തുകയും ആവാം. (പ്രവൃത്തിസമയം നഷ്ടപ്പെടാതെ സമയക്രമം പ്രാദേശികമായി നിശ്ചയിക്കാവുന്നതാണ്)

2. **സീമാറ്റിന്റെ ആഭിമുഖ്യത്തിൽ വിശദമായ മാർഗരേഖ, പ്രവർത്തനപദ്ധതി എന്നിവ തയ്യാറാക്കുന്നതിനുള്ള ശിൽപശാല. (2012 ആഗസ്റ്റ്) (പൂർത്തിയായി)**

    വിവിധ വകുപ്പുകൾ, ഏജൻസികൾ, സന്നദ്ധ സംഘടനകൾ എന്നിവരെയും വിദഗ്ധരെയും പങ്കെടുപ്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ശിൽപശാലയായിരിക്കണം നടത്തേണ്ടത്. വാർഡ്, പഞ്ചായത്ത്, ജില്ല, സംസ്ഥാനതലത്തിൽ ഓരോ വകുപ്പും ഏജൻസികളും ഏറ്റെടുക്കേണ്ട പ്രവർത്തനങ്ങൾ, സഹായസംവിധാനങ്ങൾ, ചുമതലകൾ, സാമ്പത്തിക കാര്യങ്ങൾ എന്നിവ വിശദമായി പ്രതിപാദിക്കുന്ന രേഖ ഇതിൽ ഉണ്ടാകണം. സംസ്ഥാനതലം മുതൽ വാർഡുതലം വരെ ഇതിന്റെ സംഘടനാ സംവിധാനം, ഏകോപനരീതി എന്നിവയെക്കുറിച്ചും വ്യക്തത ഉണ്ടാകണം.

    പൊതുവിദ്യാഭ്യാസവകുപ്പ്, ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസവകുപ്പ്, സാങ്കേതികവിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്, ആരോഗ്യവകുപ്പ്, തദ്ദേശസ്വയംഭരണവകുപ്പ്, സാമൂഹ്യക്ഷേമവകുപ്പ്, റവന്യൂവകുപ്പ്,

ആഭ്യന്തരവകുപ്പ് തുടങ്ങിയവയുടെ ഏകോപനം ശിൽപശാലയിൽ ഉണ്ടാകണം. എൻ.ആർ.എച്ച്.എം, ശുചിത്വമിഷൻ, പ്രത്യേക തൊഴിൽദാന പദ്ധതി, കുടുംബശ്രീ, ജനശ്രീ, അയൽക്കൂട്ടങ്ങൾ, റസിഡന്റ്സ് അസോസിയേഷനുകൾ, അധ്യാപകരുടെയും ജീവനക്കാരുടെയും സംഘടനാ പ്രതിനിധികൾ, വ്യാപാരി-വ്യവസായി സംഘടനാ പ്രതിനിധികൾ എന്നിവരെ ഏകോപിപ്പിക്കണം. പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പിലെ എസ്.എസ്.എ, ആർ.എം.എസ്.എ, സീമാറ്റ്-കേരള, ഐ.ടി.@സ്കൂൾ തുടങ്ങിയ ഏജൻസികളുടെയും എൻ.എസ്.എസ്, എൻ.സി.സി, സ്കൗട്ട്, ഗൈഡ്, എസ്.പി.സി തുടങ്ങിയ വിവിധ മേഖലകളിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്നവരുടെയും പ്രതിനിധികളും ഉണ്ടാകണം.

3. **ചീഫ് സെക്രട്ടറി, വകുപ്പുസെക്രട്ടറിമാർ, ഉന്നത ഉദ്യോഗസ്ഥർ, ഏജൻസികളുടെ ചുമതല വഹിക്കുന്നവർ എന്നിവരുടെ ഉന്നതലയോഗം** - മാർഗരേഖ, പ്രവർത്തനപദ്ധതി - അംഗീകരിക്കൽ (സെപ്തംബർ ആദ്യവാരം) ചീഫ് സെക്രട്ടറി വിളിച്ചു ചേർക്കുക.

4. **ആവശ്യമായ സർക്കാർ, വകുപ്പുതല ഉത്തരവുകൾ പുറപ്പെടുവിക്കൽ, സർക്കുലർ പുറപ്പെടുവിക്കൽ (സെപ്തംബർ 7 ന് അകം)**

5. **സംസ്ഥാനതലം മുതൽ വാർഡുതലം വരെയുള്ള കമ്മിറ്റികൾ രൂപീകരിക്കൽ (സെപ്തംബർ രണ്ടാംവാരം)**

മാർഗരേഖയും പ്രവർത്തനപദ്ധതിയും ചർച്ച ചെയ്യൽ, ഓരോ വാർഡിലും പഞ്ചായത്തിലും നടക്കേണ്ട പ്രവർത്തനങ്ങൾ പട്ടികപ്പെടുത്തൽ, ഇതിനാവശ്യമായ മൈക്രോ ലെവൽ പ്ലാൻ തയ്യാറാക്കൽ, വിഭവസമാഹരണം നടത്തൽ, പ്രചരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തൽ, വിവിധ സബ് കമ്മിറ്റികൾ രൂപീകരിക്കൽ എന്നിവയൊക്കെ കമ്മിറ്റിയിൽ രൂപപ്പെടുത്തേണ്ടതുണ്ട്.

<u>സംഘടനാ രൂപം</u>

- **സംസ്ഥാനതല**

കമ്മറ്റി രൂപീകരണം	-	സെപ്തംബർ 10
ചെയർമാൻ	-	ബഹു.മുഖ്യമന്ത്രി
വർക്കിംഗ് ചെയർമാൻ	-	ബഹു.വിദ്യാഭ്യാസവകുപ്പ് മന്ത്രി,
വൈസ് ചെയർമാൻമാർ	-	ബഹു. ആഭ്യന്തരവകുപ്പ്മന്ത്രി, ബഹു. റവന്യൂ വകുപ്പ്മന്ത്രി, ബഹു.സാമൂഹ്യക്ഷേമ പഞ്ചായത്ത് വകുപ്പ്മന്ത്രി, ബഹു.ആരോഗ്യ വകുപ്പ്മന്ത്രി, ബഹു.നഗരവികസനമന്ത്രി,
ജനറൽ കൺവീനർ	-	ചീഫ് സെക്രട്ടറി
കൺവീനർമാർ	-	പൊതുവിദ്യാഭ്യാസസെക്രട്ടറി, എൽ.എസ്.ജി/ഹെൽത്ത്/ സാമൂഹ്യക്ഷേമവകുപ്പ് സെക്രട്ടറിമാർ തുടങ്ങിയവർ

ജോയിന്റ് കൺവീനർമാർ- പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ ഡയറക്ടർ, കൊളീജിയേറ്റ് എഡ്യൂക്കേഷണൽ ഡയറക്ടർ, ടെക്നിക്കൽ എഡ്യൂക്കേഷൻ ഡയറക്ടർ, ഹയർ സെക്കണ്ടറി എഡ്യൂക്കേഷൻ ഡയറക്ടർ, വൊക്കേഷണൽ ഹയർസെക്കണ്ടറി എഡ്യൂക്കേഷൻ ഡയറക്ടർ, എസ്.എസ്.എ സ്റ്റേറ്റ് പ്രോജക്ട് ഡയറക്ടർ, ആർ.എം.എസ്.എ സ്റ്റേറ്റ് പ്രോജക്ട് ഡയറക്ടർ, എസ്.സി.ഇ.ആർ.ടി ഡയറക്ടർ, എസ്.ഐ.ഇ.ടി ഡയറക്ടർ, ഐ.ടി@സ്കൂൾ എക്സിക്യൂട്ടീവ് ഡയറക്ടർ, സീമാറ്റ്-കേരള ഡയറക്ടർ, പ്രോജക്ടക് പ്രൊപ്പോസർ.

കമ്മിറ്റി അംഗങ്ങൾ - മറ്റ് വകുപ്പ് സെക്രട്ടറിമാർ, ഏജൻസികളുടെ സംസ്ഥാന പ്രതിനിധികൾ, ശുചിത്വമിഷൻ ഡയറക്ടർ, ജില്ലാ കളക്ടർമാർ, ജില്ലാ പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റുമാർ /എൻ.സി.സി ഡെപ്യൂട്ടി ഡയറക്ടർ, സ്കൗട്ട് കമ്മീഷണർ, എസ്.പി.സി. സ്റ്റേറ്റ് ഓഫീസർ, എൻ.എസ്.എസ് ലെയ്സൺ ഓഫീസർ, സംസ്ഥാന എൻ.എസ്.എസ്. പ്രോഗ്രാം കോ-ഓർഡിനേറ്റർമാർ (കോളേജ്, എച്ച്.എസ്.എസ്, വി.എച്ച്.എസ്.ഇ, ടെക്നിക്കൽ എഡ്യൂക്കേഷൻ) ദൂരദർശൻ ഡയറക്ടർ, ആകാശവാണി ഡയറക്ടർ, പ്രസ്ക്ലബ് ചെയർമാൻ, രാഷ്ട്രീയ-സന്നദ്ധസംഘടനാപ്രതിനിധികൾ

- **ജില്ലാതല**

കമ്മറ്റിരൂപീകരണം - സെപ്തംബർ 12

ചെയർമാൻ - ജില്ലാ പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റ്

കൺവീനർ - ജില്ലാ കളക്ടർ

ജോയിന്റ് കൺവീനർമാർ - ആർ.ഡി.ഡി ഹയർ സെക്കണ്ടറി, ഡി.ഡി.ഇ, അസിസ്റ്റന്റ് ഡയറക്ടർ വൊക്കേഷണൽ ഹയർ സെക്കണ്ടറി, ഡയറ്റ് പ്രിൻസിപ്പൽ, ഡി.പി.ഒ, ഐ.ടി@സ്കൂൾ ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ.

കമ്മിറ്റി അംഗങ്ങൾ - വിവിധ വകുപ്പുകളുടെ ഏജൻസികളുടെ ജില്ലാതല മേധാവികൾ, ജില്ലാ മേധാവികൾ ഇല്ലാത്ത ജില്ലകളിലെ പ്രതിനിധികൾ, ജനപ്രതിനിധികൾ, ജില്ലയിലെ എം.പി.മാർ, എം.എൽ.എ.മാർ, ജില്ലാ പഞ്ചായത്ത് മെമ്പർമാർ, ബ്ലോക്ക് പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റുമാർ, പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റുമാർ, മുൻസിപ്പൽ ചെയർമാൻമാർ, കോർപ്പറേഷൻ മേയർമാർ, എൻ.എസ്.എസ് ജില്ല കോ-ഓർഡിനേറ്റർമാർ, എൻ.സി.സി /എസ്.പി.സി, സോഷ്യൽ ഫോറസ്റ്ററി ലീഡ് ബാങ്ക്മാനേജർ, അസിസ്റ്റന്റ് കൺസർവേറ്റർ-സോഷ്യൽ ഫോറസ്ട്രി, രാഷ്ട്രീയ-സന്നദ്ധസംഘടനാപ്രതിനിധികൾ

- **തദ്ദേശസ്വയംഭരണതല**

കമ്മറ്റിരൂപീകരണം (പഞ്ചായത്ത്, മുൻസിപ്പാലിറ്റി, കോർപ്പറേഷൻ) - സെപ്തംബർ 13

ചെയർമാൻ - പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റ്/മുൻസിപ്പൽ ചെയർമാൻ/ കോർപ്പറേഷൻ മേയർ

കൺവീനർ - ക്ഷേമകാര്യ സ്റ്റാന്റിംഗ് കമ്മിറ്റി ചെയർമാൻ/ പഞ്ചായത്ത് സെക്രട്ടറി

ജോയിന്റ് കൺവീനർമാർ - ഡി.ഇ.ഒ, എ.ഇ.ഒ, ബി.പി.ഒ മാർ

കമ്മിറ്റി അംഗങ്ങൾ - ജനപ്രതിനിധികൾ, ഉദ്യോഗസ്ഥ പ്രതിനിധികൾ, രാഷ്ട്രീയ-സന്നദ്ധസംഘടനാ പ്രതിനിധികൾ, വാർഡ് മെമ്പർമാർ,

വിദ്യാഭ്യാസ സ്ഥാപന മേധാവികൾ/പ്രിൻസിപ്പാൾ/ എച്ച്.എം

- **വാർഡുതല**

കമ്മറ്റിരൂപീകരണം	-	സെപ്തംബർ 14
ചെയർമാൻ	-	വാർഡ് മെമ്പർ
കൺവീനർമാർ	-	ഹെഡ്മാസ്റ്റർ/പ്രിൻസിപ്പൽ/ഒരദ്ധ്യാപകൻ
ജോയിന്റ് കൺവീനർമാർ	-	കോളേജ്/ സ്കൂൾ ഒരു അധ്യാപകൻ, ബി.ആർ.സി ട്രെയ്നർ, എൻ.എസ്.എസ് (കോളേജ്/ സ്കൂൾ) പ്രോഗ്രാം ഓഫീസർ, എൻ.സി.സി (കോളേജ്/ സ്കൂൾ) പ്രോഗ്രാം ഓഫീസർ
മെമ്പർമാർ	-	ഉദ്യോഗസ്ഥ പ്രതിനിധികൾ, സന്നദ്ധസംഘടനാ പ്രതിനിധികൾ, അംഗനവാടി വർക്കർമാർ, കുടുംബശ്രീ, ജനശ്രീ, രാഷ്ട്രീയ യുവജന സംഘടനാ പ്രതിനിധികൾ, ഹെൽത്ത് ഇൻസ്പക്ടർ

6. **മാധ്യമ പ്രവർത്തകരുടെ ഏകദിന യോഗം (സെപ്റ്റംബർ) രണ്ടാംവാരം അവസാനം**

പ്രചാരണ പരിപാടികൾക്കായി പി.ആർ.ഡി.യുടെ നേതൃത്വത്തിൽ മാധ്യമപ്രവർത്തകരുടെ യോഗം വിളിക്കേണ്ടതാണ്.

II. ബോധവൽക്കരണവും വിവരശേഖരണവും

1. **<u>ലഘുലേഖ, സർവ്വേ ഫോർമാറ്റ് എന്നിവ തയ്യാറാക്കൽ, അച്ചടി, ബോധവൽക്കരണം, വിവരശേഖരണം.</u>**

ലഘുല്ലേഖ , സർവ്വേ ഫോർമാറ്റുകൾ എന്നിവ തയ്യാറാക്കൽ	-	സീമാറ്റ്-കേരള - സെപ്റ്റംബർ ആദ്യ വാരം	
ലഘുല്ലേഖ, സർവ്വേ ഫോർമാറ്റുകൾ, അച്ചടി	-	എസ്.എസ്.എ/ആർ.എം.എസ്.എ/ ശുചിത്വമിഷൻ/ എൽ.എസ്.ജി/ പി.ആർ.ഡി	സെപ്റ്റംബർ രണ്ടാം വാരം
വിദ്യാർഥികൾക്കുള്ള ബോധവൽക്കരണം	-	ശുചിത്വമിഷൻ/എൽ.എസ്.ജി/ ആരോഗ്യവകുപ്പ്	സെപ്റ്റംബർ അവസാന വാരം
പ്രാഥമിക വിവരശേഖരണം, ലഘുല്ലേഖ വിതരണം, രക്ഷകർത്താക്കൾക്കുള്ള ബോധവൽക്കരണം	-	വിദ്യാർത്ഥികൾ, വാർഡുതല കമ്മിറ്റികളുടെ മേൽ നോട്ടത്തിൽ	ഒക്ടോബർ 1-ാം തീയതി 2 മണി മുതൽ 6 മണി വരെ

2. വിളംബരജാഥ വാർഡുതലത്തിൽ

- ചുമതല വാർഡ് തലകമ്മിറ്റിക്ക് ബാനറുകൾ, പ്ലക്കാർഡുകൾ, ലഘുലേഖകൾ എന്നിവ തയ്യാറാക്കി പരമാവധി ജനപങ്കാളിത്തത്തോടെ	സെപ്റ്റംബർ 30 വൈകുന്നേരം 4 നും 5 നും ഇടയിൽ

- സാമ്പത്തികം പ്രദേശികതലത്തിൽ സംഘടിപ്പിക്കുകയോ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ നൽകുകയോ ചെയ്യാം.

3. മാധ്യമങ്ങൾ വഴിയുള്ള ബോധവൽക്കരണം

- ചുമതല പബ്ലിക് റിലേഷൻ ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ് ഇതിന് ആവശ്യമായ പരസ്യങ്ങളും വീഡിയോ ദൃശ്യങ്ങളും പി.ആർ.ഡി.യുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ശിൽപശാല നടത്തി തയ്യാറാക്കേണ്ടതാണ്.	സെപ്റ്റംഌ

- വിക്ടേഴ്സ്ചാനൽ, എസ്.ഐ.ഇ.ടി, ദൂരദർശൻ എന്നിവരുടെ സേവനം ഇതിന് ഉപയോഗപ്പെടുത്താവുന്നതാണ്. ആവശ്യമായ ഫണ്ട് പി.ആർ.ഡി, എസ്.ഐ.ഇ.ടി എന്നീ സ്ഥാപനങ്ങൾ വഹിക്കേണ്ടതാണ്.

4. ബാനറുകൾ, ബോർഡുകൾ, പോസ്റ്ററുകൾ, ബ്രോഷറുകൾ എന്നിവ തയ്യാറാക്കി വിതരണം ചെയ്യൽ ജില്ലാതല കമ്മിറ്റികൾ ചെയ്യേണ്ടതാണ് സാമ്പത്തികം - പ്രാദേശികമായി കണ്ടെത്തേണ്ടതാണ് (പി.ആർ.ഡി, എൽ.എസ്.ജി, സഹകരണ സംഘങ്ങൾ)	സെപ്റ്റംബർ
5. സാഹിത്യ മൽസരങ്ങൾ, സെമിനാറുകൾ, മീഡിയാചർച്ചകൾ, തെരുവ് നാടകങ്ങൾ തുടങ്ങിയവ സംഘടിപ്പിക്കൽ - ജില്ലാതല കമ്മറ്റികൾ സാമ്പത്തികം - പ്രാദേശികമായി കണ്ടെത്തേണ്ടതാണ് (എൽ.എസ്.ജി, സഹകരണ സംഘങ്ങൾ)	സെപ്റ്റംബർ - ഒക്ടോബർ ആദ്യവാരം

III. മാലിന്യസംഭരണവും സംസ്കരണവും

1. ഓരോ വീട്ടിലും സ്ഥാപനത്തിലും മാലിന്യസംസ്കരണത്തിനുള്ള മാർഗങ്ങൾ കണ്ടെത്തുക	ഒക്ടോബർ 2-ാം തീയതി

പൈപ്പ് കംപോസ്റ്റ്/ബക്കറ്റ് കംപോസ്റ്റ്/പിറ്റ് നിർമ്മാണം/ബയോ ഗ്യാസ് പ്ലാന്റ് പ്രവർത്തനം

- സ്ഥലം ഉള്ള വീടുകളിൽ കംപോസ്റ്റ് പിറ്റുകൾ നിർമ്മിക്കുക
- പൈപ്പ് കംപോസ്റ്റ് സംവിധാനം നിർമ്മിക്കുക.
- ബക്കറ്റുകൾ/പാത്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുക

സർവ്വേ അനുസരിച്ച് ആവശ്യമുള്ള വീടുകളിൽ നിർമ്മിച്ചാൽ മതി. നിർമ്മിക്കുന്നതിന് വീട്ടുകാർക്ക് സഹായം ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ പ്രത്യേക തൊഴിൽ ദാന പദ്ധതിയിലെ തൊഴിലാളികൾ, കുടുംബശ്രീ, ജനശ്രീ മിഷനിലെ അംഗങ്ങൾ, സന്നദ്ധ സംഘടനാ പ്രവർത്തകർ, മുതിർന്ന വിദ്യാർത്ഥികൾ, എൻ.എസ്.എസ്/എസ്.പി.സി/സകൗട്ട് അംഗങ്ങൾ എന്നിവരുടെ സേവനം പ്രയോജനപ്പെടുത്താവുന്നതാണ്.

ബയോഗ്യാസ് പ്ലാന്റിന്റെ പ്രവർത്തനത്തെക്കുറിച്ച് ബോധവല്കരണം നടത്തണം. സ്കൂൾ സംഘടനകൾക്ക് വിശദീകരിച്ചുനൽകണം. പൈപ്പ് കംപോസ്റ്റ് ഉപകരണങ്ങൾ, ബയോ ഗ്യാസ് പ്ലാന്റ്, ബക്കറ്റുകൾ തുടങ്ങിയവ സൗജന്യനിരക്കിൽ ശുചിത്വമിഷൻ/ആരോഗ്യവകുപ്പ്/തദ്ദേശസ്വയംഭരണ വകുപ്പ് ലഭ്യമാക്കേണ്ടതാണ്.

IV. മാലിന്യങ്ങൾ തരം തിരിക്കലും നിർമാർജ്ജനം ചെയ്യലും.

1. പ്ലാസ്റ്റിക്കുകൾ, കുപ്പികൾ (ഗ്ലാസ്സ്), ലോഹങ്ങൾ (ഇലക്ട്രോണിക്സ് മാലിന്യങ്ങൾ) ഇവ പ്രത്യേകം തരം തിരിച്ച് സൂക്ഷിക്കണം. ഇത് കേന്ദ്രീകൃതമായി ശേഖരിക്കാൻ എൽ.എസ്.ജി പ്രത്യേക സൗകര്യം ഒരുക്കേണ്ടതാണ്. ഒക്ടോബർ 3-ാം തീയതിയും 7-ാം തീയതിയും പ്രത്യേക തൊഴിലാളികളെ ഏർപ്പാടാക്കി വാഹനം സജ്ജീകരിച്ച് എൽ.എസ്.ജി.കൾ ഇവ ശേഖരിക്കേണ്ടതാണ്.
2. പൊതു സ്ഥലങ്ങളിലുള്ള മാലിന്യം നീക്കം ചെയ്യലും സംസ്ക്കരിക്കലും. റോഡരികിലും മറ്റ് പൊതുസ്ഥലങ്ങളിലുമുള്ള മാലിന്യങ്ങൾ തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ നീക്കം ചെയ്യേണ്ടതാണ്. ഇത് സെപ്റ്റംബർ മാസത്തിൽ തന്നെ ആരംഭിക്കേണ്ടതാണ്.
3. പണിയായുധങ്ങൾ സ്കൂകൾക്കും സ്ഥാപനങ്ങൾക്കും തദ്ദേശസ്വയംഭരണസ്ഥാപനങ്ങൾ വഴി ലഭ്യമാക്കുക. പ്രാദേശികതലത്തിൽപൊതുജനപങ്കാളിത്തത്തോടെ മാലിന്യസംസ്ക്കരണ പ്ലാന്റിനുസ്ഥലം കണ്ടെത്തണം.

V. സ്ഥാപനങ്ങൾ കേന്ദ്രീകരിച്ചുള്ള ശുചീകരണം.

സ്കൂളുകൾ, ഓഫീസുകൾ, ആശുപത്രികൾ, മറ്റു പൊതുസ്ഥാപനങ്ങൾ മുതലായവ കേന്ദ്രീകരിച്ചുള്ള ശുചീകരണ പ്രവർത്തനം

1. (a). സെപ്റ്റംബർ 30 ന് മുമ്പ് അതാത് വാർഡുകളിൽ ഉള്ള കേന്ദ്ര/സംസ്ഥാന സർക്കാർ സ്ഥാപനങ്ങൾ/സ്കൂളുകൾ എന്നിവിടങ്ങളിൽ സ്ഥാപന തല കമ്മിറ്റികൾ നിലവിൽ വരണം.

   (b). സ്ഥാപനമേധാവികൾ മുൻകൈയെടുത്ത് പ്രവർത്തനങ്ങൾ ആസൂത്രണം ചെയ്യണം.

   (c). ഒക്ടോബർ 1 നും 7 നും ഇടയിൽ പഠനത്തെയും ഓഫീസ് സേവനങ്ങളെയും ബാധിക്കാത്ത തരത്തിലായിരിക്കണം പ്രവർത്തനം സജ്ജീകരിക്കേണ്ടത്.

2. വ്യാപാര വ്യവസായ സ്ഥാപനങ്ങൾ, പൊതുസ്ഥലങ്ങൾ, മാർക്കറ്റുകൾ എന്നിവയുടെ ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഓരോ വാർഡുകളിലും ഉള്ള അങ്ങാടികളെ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം മേഖലകളായി തിരിച്ച് വ്യാപാരി വ്യവസായികൾ, തൊഴിലാളികൾ എന്നിവർ അടങ്ങുന്ന കമ്മിറ്റികൾ സെപ്റ്റംബർ 29 ന് മുമ്പ് രൂപം കൊള്ളണം. ഇതിനുള്ള സാമ്പത്തികം എൽ.എസ്.ജി /എം.എൽ.എ/ എം.പി. ഫണ്ട്, വ്യാപാരി വ്യവസായികളിൽ നിന്നുള്ള സംഭാവന തുടങ്ങിയവയിൽ നിന്ന് കണ്ടെത്തണം.

VI. ശുചീകരണവേളയിൽ ആരോഗ്യവകുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് നടത്തേണ്ട പ്രവർത്തനങ്ങൾ

ചുമതല - ജില്ലാതല കമ്മിറ്റി

- കുടിവെള്ളം ക്ലോറിനേറ്റ് ചെയ്യൽ
- അണു നശീകരണത്തിനായി ബ്ലീച്ചിംഗ് പൗഡർ, ലോഷൻ, വിതരണം ചെയ്യൽ
- ഈച്ച-കൊതുക് എന്നിവയെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഫോഗിംഗ് തുടങ്ങിയവ ചെയ്യൽ
- ശുചീകരണ പ്രവർത്തകർക്കുള്ള പ്രഥമ ശുശ്രൂഷക്കുള്ള സംവിധാനം ഒരുക്കൽ
- പകർച്ചവ്യാധി തടയുന്നതിനുള്ള പ്രത്യേക ബോധവൽക്കരണ പരിപാടി സംഘടിപ്പിക്കൽ
- പ്ലാസ്റ്റിക് ഉപയോഗത്തിന്റെ പാരിസ്ഥിതിക ആരോഗ്യപ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ച് ബോധവൽക്കരണം നടത്തുക.

ശുചീകരണ വേളയിൽ ഉച്ചഭക്ഷണം, ലഘുഭക്ഷണം, ശുദ്ധ ജലം എന്നിവ വിതരണം ചെയ്യൽ

ശുചീകരണ വേളയിൽ ഉച്ച ഭക്ഷണം, ലഘുഭക്ഷണം, ചായ, ശുദ്ധജലം എന്നിവ വിതരണംചെയ്യേണ്ടതുണ്ട്. വിദ്യാർഥികൾക്ക് സ്കൂൾ പോഷകാഹാര പരിപാടിയിലെ ഇനങ്ങൾ ഉപയോഗപ്പെടുത്താം. ഇതുകൂടാതെ പ്രത്യേക ഇനങ്ങൾ സ്പോൺസർ ചെയ്യിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. ശുചീകരണത്തിൽ പങ്കെടുക്കുന്ന മറ്റുള്ളവർക്കും ഭക്ഷണം നൽകുന്നതിന് പ്രാദേശിക തലത്തിൽപ്രത്യേക ക്രമീകരണം ഏർപ്പെടുത്തേണ്ടതുണ്ട്. വാർഡ് കമ്മിറ്റികൾക്കാണ് ഇതിന്റെ ചുമതല.

VII. ജല സ്രോതസ്സുകൾ ശുചിയാക്കൽ

വാർഡ്തല കമ്മിറ്റികൾ ശുചീകരിക്കേണ്ട തോടുകൾ, കനാലുകൾ, കുളങ്ങൾ, ചിറകൾ, പുഴയോരങ്ങൾ, വെള്ളം കെട്ടി കിടക്കുന്ന പ്രദേശങ്ങൾ എന്നിവ പട്ടികപ്പെടുത്തണം. സെപ്റ്റംബർ 29 ന് മുൻപ് ഇതിന്റെ വിവരം ശേഖരിക്കണം. ഓരോ പ്രവർത്തനത്തിനും ആവശ്യമായ മനുഷ്യ ശക്തി, അതിന് ആവശ്യമായ ഉപകരണങ്ങൾ, മറ്റ് വിഭവങ്ങൾ എന്നിവ കണ്ടെത്തുന്നതിനുള്ള ആസൂത്രണം. വാർഡ് തല കമ്മിറ്റി നടത്തണം. അംഗീകൃത രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾ, യുവജന സംഘടനകൾ എന്നിവരുടെ പ്രതിനിധികൾ കൂടി ഉൾക്കൊള്ളുന്നതായിരിക്കണം പ്രാദേശിക കമ്മിറ്റികൾ. തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി, കുടുംബശ്രീ, ജനശ്രീ സന്നദ്ധ സംഘടനകൾ എന്നിവരുടെ സേവനം പ്രയോജനപ്പെടുത്തണം. ഇതിനാവിശ്യമായ സാമ്പത്തികം പ്രാദേശികമായി കണ്ടെത്തണം.

VIII. ഉദ്ഘാടന സമ്മേളനവും സമാപനവും

ഉദ്ഘാടനം: ഒക്ടോബർ 1-ാം തീയതി വാർഡ്തലത്തിലും സംസ്ഥാന തലത്തിലും ഉദ്ഘാടന സമ്മേളനം നടത്തേണ്ടതാണ്. ഉദ്ഘാടന സമ്മേളനത്തിനായി സ്കൂൾതലത്തിൽ പ്രത്യേക അസംബ്ലി വിളിച്ചു ചേർക്കണം. സ്ഥാപനങ്ങൾ പ്രത്യേകം യോഗം ചേരണം. വാർഡ്

തലത്തിൽ വിളംബര ജാഥയ്ക്ക് ശേഷം ഉദ്ഘാടനം നടക്കും. സംസ്ഥാനതല ഉദ്ഘാടനം ബഹു.കേരള മുഖ്യമന്ത്രി നിർവ്വഹിക്കുന്നത് ഉചിതമായിരിക്കും.

സമാപനം : 7-ാം ദിവസം വൈകുന്നേരം 5 മണിക്ക് പഞ്ചായത്ത് തലത്തിൽ/വാർഡ് തലത്തിൽ സമ്മേളനവും പ്രതിജ്ഞയും നടത്തണം. അവാർഡ് ദാനം സമാപന സമ്മേളനത്തിൽ നടത്താവുന്നതാണ്.

IX. സ്കൂൾ തല പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ മാർഗരേഖ

ഒക്ടോബർ - 1

9 മുതൽ 9.30 വരെ	-	പ്രത്യേക അസംബ്ലി ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കുള്ള വിശദാംശങ്ങൾ അവതരിപ്പിക്കൽ, പ്രതിജ്ഞ ചൊല്ലൽ, സ്വാഗത ഗാനം ആലപിക്കൽ.
2 മണി മുതൽ	-	വാർഡ് കമ്മിറ്റിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ഗൃഹ സന്ദർശനം. 1. ലഘുലേഖ വിതരണം 2. വിവര ശേഖരണം (സർവ്വേ) 3. ബോധവൽക്കരണം

2-ാം ദിവസം

8 മണി മുതൽ 8.30 വരെ	-	പ്രഭാത ഭക്ഷണം
8.30 മുതൽ 1 മണിവരെ	-	സ്കൂൾതല ശുചീകരണ പ്രവർത്തനം
1 മണി മുതൽ 2 വരെ	-	ഉച്ചഭക്ഷണം
2 മണി മുതൽ 5 വരെ	-	ഉപന്യാസ മൽസരം, സെമിനാറുകൾ (ഗാന്ധിദർശനങ്ങൾ, പരിസര ശുചീകരണം എങ്ങനെ ഫലപ്രദമാക്കാം എന്നിവ), ക്വിസ് മൽസരങ്ങൾ, ഇതര കലാമത്സരങ്ങൾ (പ്രസംഗം, നാടകം, കഥാരചന, കൊളാഷ് നിർമ്മാണം, പോസ്റ്റർ നിർമ്മാണം) തുടങ്ങിയവ (ഗാന്ധിദർശനങ്ങൾ, ശുചീകരണ ത്തിന്റെ പ്രാധാന്യവുമായി

ബന്ധപ്പെട്ട വിഷയങ്ങൾ, ജൈവവൈവിധ്യത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം.)

3-ാം ദിവസം

9 മണി മുതൽ 1 മണി വരെ - ക്ലാസ് പഠനം

2 മണി മുതൽ 2.30 - പ്രത്യേക അസംബ്ലി, സ്കൂൾതല മത്സരത്തിന്റെ സമ്മാന ദാനം

2.30 മുതൽ - സ്കൂൾതല ശുചീകരണ പ്രവർത്തനം പൂർത്തിയാക്കുകയും സന്ദർശനം നടത്തിയ വീടുകളിൽ ആവശ്യമായ മാലിന്യ സംസ്കരണ സംവിധാനങ്ങൾ ഒരുക്കിയിട്ടുണ്ടോ എന്ന് അവലോകനം ചെയ്യൽ. (വാർഡ്തല കമ്മറ്റിയുടെ മേൽ നോട്ടത്തിൽ)

4-ാം ദിവസം

2 മണി മുതൽ

പൊതുസ്ഥലങ്ങൾ (Road, Market, Hospital, Bus Stop) ശുചീകരിക്കുന്നതിന് എൻ.എസ്.എസ്, എൻ.സി.സി, എസ്.പി.സി സ്കൗട്ട്, സന്നദ്ധ സംഘടനകൾ എന്നിവയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ നടക്കുന്ന ശുചീകരണത്തിൽ സഹായിക്കൽ.

5-ാം ദിവസം

2 മണി മുതൽ

ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ (തുടർച്ച) ആരോഗ്യപ്രവർത്തനങ്ങൾ, ബ്ലീച്ചിംഗ് പൗഡർ, അണുനാശിനികൾ എന്നിവ വിതരണം ചെയ്യൽ, വീടുകളിലെ അടുക്കള, കക്കൂസ്, എന്നിവയുടെ ശുചിത്വം പരിശോധിക്കൽ തുടങ്ങിയ പ്രവർത്തനങ്ങൾ (ആവശ്യമായ വിധം മുൻകൂട്ടിഒരുക്കണം)

6-ാം ദിവസം

2 മണി മുതൽ - ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ (തുടർച്ച)

ഫലവൃക്ഷങ്ങൾ, മരത്തൈകൾ വച്ചുപിടിപ്പിക്കുക. ഔഷധസസ്യങ്ങൾ നടുക-

ശുചീകരണം സംബന്ധിച്ച റിപ്പോർട്ട് തയ്യാറാക്കൽ (ഏറ്റവും നല്ല പഠന റിപ്പോർട്ടിന് സമ്മാനം നൽകുന്നതാണ്.) സ്കൂൾതല സാംസ്കാരികജാഥ സംഘിപ്പിക്കൽ

7-ാം ദിവസം

രാവിലെ 8 മണിക്ക് പ്രഭാത ഭക്ഷണം

രാവിലെ സ്കൂൾതലത്തിലുള്ള ശുചീകരണപ്രവർത്തനങ്ങൾ പൂർത്തിയാക്കൽ, വാർഡ് തലത്തിൽ നടക്കുന്ന സമ്പൂർണ്ണ ശുചിത്വ വിദ്യാലയം പ്രഖ്യാപിക്കൽ, സമാപന സമ്മേളനത്തിലും പ്രതിജ്ഞയിലും പങ്കെടുക്കൽ.

X. വാർഡ്തല പ്രവർത്തന പരിപാടിയുടെ മാർഗരേഖ

1. വാർഡ്തല കമ്മിറ്റി രൂപീകരണം - വാർഡ് മെമ്പർമാർ/കൗൺസിലർമാർ, കൺവീനറായി ചുമതലയുള്ള പ്രഥമാധ്യാപകർ/അധ്യാപകൻ/വ്യക്തി എന്നിവരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ - സെപ്റ്റംബർ 1-ാം ആഴ്ച (ആവശ്യമെങ്കിൽ ഗ്രാമസഭ വിളിച്ചുചേർക്കാം)
2. വാർഡ്തല പ്രവർത്തന പദ്ധതി തയ്യാറാക്കലും ചുമതലാവിഭജനവും - സെപ്റ്റംബർ 10 ന് അകം
3. പ്രചരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കൽ - പോസ്റ്റർ, ബാനർ, ബോർഡുകൾ എന്നിവ സ്ഥാപിക്കൽ /പത്രവാർത്ത (print,electronic)

വിളംബര ജാഥ മുതൽ	-	സെപ്റ്റംബർ 30 വൈകുന്നേരം 5 മണി
ഒക്ടോബർ 1	-	2 മണിക്ക് ഉദ്ഘാടനം 2.30 മണി മുതൽ 6 മണി വരെ ഗൃഹ സന്ദർശനം - ലഘുലേഖ വിതരണം-ബോധവൽക്കരണം വിദ്യാർഥികൾ നടത്തുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് മേൽനോട്ടം വഹിക്കുകയും അവരെ സഹായിക്കുകയും ചെയ്യുക.

ഒക്ടോബർ 2 മുതൽ 7 വരെയുള്ള ദിവസങ്ങളിൽ വാർഡ്തലത്തിൽ ആസൂത്രണം ചെയ്ത ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുക. ഓരോ ദിവസവും ചെയ്യുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങൾ വാർഡ്തല കമ്മിറ്റികൾ ആസൂത്രണം ചെയ്യേണ്ടതാണ്. തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി, കുടുംബശ്രീ, ജനശ്രീ സന്നദ്ധ സേവന സംഘടനകൾ, രാഷ്ട്രീയ സാമൂഹ്യ സംഘടനാ പ്രവർത്തകർ എന്നിവരുടെ സേവനം

ഒക്ടോബർ 2

ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ - വിദ്യാർഥികൾ, സന്നദ്ധ സംഘങ്ങൾ, അയൽക്കൂട്ടങ്ങൾ, റസിഡൻസ് അസോസിയേഷനുകൾ, യുവജന സംഘടനകൾ, രാഷ്ട്രീയ സാമൂഹ്യ സംഘടനകൾ എന്നിവർ പങ്കെടുത്തുകൊണ്ടുള്ള ശുചീകരണ യജ്ഞം സംഘടിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. സ്വന്തം വീടും പരിസരവും വൃത്തിയാക്കാൻ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കണം. മാലിന്യ സംസ്ക്കരണ ഉറവിടം കണ്ടെത്തുകയും അതിനാവശ്യമായ സംവിധാനങ്ങളായ പൈപ്പ് കംപോസ്റ്റ്, ബക്കറ്റ് കംപോസ്റ്റ്, കംപോസ്റ്റ് പിറ്റ് നിർമ്മാണം, ബയോഗ്യാസ് പ്ലാന്റ് സജ്ജീകരിക്കൽ തുടങ്ങിയവ ചെയ്യേണ്ടതാണ്.

ഒക്ടോബർ 3

പൊതുസ്ഥലങ്ങളായ റോഡുകൾ, കവലകൾ, മാർക്കറ്റുകൾ തുടങ്ങിയവ, പൊതുസ്ഥാപനങ്ങൾ കേന്ദ്രീകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ. വ്യാപാര വ്യവസായ സംഘടനകൾക്ക് സമിതികൾക്ക് ചുമതലയും പങ്കാളിത്തവും ഉറപ്പുവരുത്തണം.

ഒക്ടോബർ 4

ജല സ്രോതസുകൾ ശുചീകരിക്കാനുള്ള പ്രവർത്തനം.

ഒക്ടോബർ 5

ശുചീകരണത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം ഉൾക്കൊള്ളിച്ചുകൊണ്ടുള്ള സെമിനാറുകൾ, സിംപോസിയങ്ങൾ, ഉപന്യാസ മൽസരങ്ങൾ, മറ്റ് കലാമത്സരങ്ങൾ മുതലായവ സംഘടിപ്പിക്കുക.

ഒക്ടോബർ 6

അവശേഷിക്കുന്ന ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തലും സ്ഥാപനങ്ങൾ സന്ദർശിച്ച് പ്രവർത്തനങ്ങൾ വിലയിരുത്തലും ബാക്കിയുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ പൂർത്തിയാക്കലും

ഒക്ടോബർ 7

ശുചീകരണ പ്രവർത്തനം (തുടർച്ച)

സമാപനം : പഞ്ചായത്തുതല സമാപന സമ്മേളനത്തിൽ പങ്കെടുക്കൽ

സ്കൂൾതല പ്രവർത്തനങ്ങൾ, വാർഡ്തല പ്രവർത്തനങ്ങൾ എന്നിവയിൽ പ്രദേശിക ഘടകൾ കൂടി പരിഗണിച്ച് ആവശ്യമായ മാറ്റം വരുത്താവുന്നതാണ്.

XI. സംസ്ഥാന കമ്മിറ്റിയുടെ ചുമതലകൾ

1. വിവിധ വകുപ്പുകൾ, ഏജൻസികൾ എന്നിവയുടെ ഏകോപനം ഉറപ്പുവരുത്തൽ
2. വിവിധ ഏജൻസികൾ എന്നിവയുടെ ചുമതല നിശ്ചയിക്കലും ആവശ്യമായ ഉത്തരവുകൾ ഇറക്കലും.
3. ആഴ്ചയിൽ ഒരു പ്രാവശ്യം യോഗം ചേർന്ന് വിലയിരുത്തൽ നടത്തണം.
4. മോണിറ്ററിംഗിനായി മേഖലാ കമ്മിറ്റികൾ രൂപീകരിച്ച് മോണിറ്ററിംഗ് നടത്തണം.
5. ആവശ്യമായ ഫണ്ട് ഉറപ്പാക്കൽ.

XII. ജില്ലാതല കമ്മിറ്റിയുടെ ചുമതലകൾ

1. ജില്ലാതലത്തിൽ ഏകോപനം.
2. വിവിധ ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റുകൾ, ഏജൻസികൾ എന്നിവരുടെ ചുമതല നിശ്ചയിക്കൽ.
3. പ്രചാരണത്തിനാവശ്യമായ പോസ്റ്ററുകൾ, ബോർഡുകൾ, ബാനറുകൾ, മറ്റ് മീഡിയാ പ്രചാരണങ്ങൾ എന്നിവ സംഘടിപ്പിക്കുക.
4. ശുചീകരണവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് ഉപകരണങ്ങൾ ഉറപ്പ് വരുത്തുക, ആരോഗ്യവകുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് അണുനാശിനികൾ ലഭ്യമാക്കുക, ഉപകരണങ്ങൾ ഉറപ്പ് വരുത്തുക.
5. ജില്ലാകൺവീനർ ആവശ്യമായ നടപടികൾ സ്വീകരിക്കണം.

XIII. കോർപ്പറേഷൻ/മുൻസിപ്പാലിറ്റി/പഞ്ചായത്ത് തല കമ്മിറ്റിയുടെ - ചുമതലകൾ

1. വാർഡ്തലത്തിലുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഏകോപിപ്പിക്കുക
2. വിവിധ ഏജൻസികളുടെ പ്രവർത്തനം ഏകോപിപ്പിക്കുക.
3. പ്രചരണത്തിനാവശ്യമായ സാമഗ്രികൾ ശേഖരിക്കുകയും വാർഡ് കമ്മറ്റികൾക്ക് എത്തിച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്യുക.
4. മാലിന്യ സംസ്ക്കരണത്തിന് വേണ്ടുന്ന പൈപ്പ് കംപോസ്റ്റ്/ബക്കറ്റ് കംപോസ്റ്റ്/ പിറ്റുകൾ/ബയോഗ്യാസ് പ്ലാന്റ്/മുതലായവ തയ്യാറാക്കി സർവ്വേ റിപ്പോർട്ടിനനുസരിച്ച് വീടുകൾക്ക് ലഭ്യമാക്കുക.

5. മാലിന്യം നീക്കം ചെയ്യുന്നതിനാവശ്യമായ വാഹനങ്ങളും മറ്റ് ബന്ധപ്പെട്ട ഉപകരണങ്ങളും ലഭ്യമാക്കുക.
6. കേന്ദ്രീകൃതമായ സംസ്ക്കരണത്തിനുള്ള സജ്ജീകരണം ഒരുക്കുക
7. പഞ്ചായത്ത് തലത്തിൽ ഡോക്യൂമെന്റേഷൻ മോണിറ്ററിംഗ് എന്നിവ നടത്തുക.
8. സമാപന സമ്മേളനവും മറ്റ് അനുബന്ധ കാര്യങ്ങളും നടപ്പിൽ വരുത്തുന്നത് ഉറപ്പാക്കുക.
9. വാർഡ്തലത്തിൽ നടക്കുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് ആവശ്യമായ ഫണ്ട് ഉറപ്പുവരുത്തുക.

ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റുകളുടെ പ്രത്യേക ചുമതലകൾ

1.	കവികളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് സ്വാഗതഗാനം എഴുതി വാങ്ങി ചിട്ടപ്പെടുത്തലും സി.ഡി.യിൽ ആക്കലും	-	വി.എച്ച്.എസ്.ഇ, കരിയർ ഗൈഡൻസ്
2.	എംബ്ലം തയ്യാറാക്കൽ	-	സീമാറ്റ്-കേരള
3.	വെബ്സൈറ്റ്, ബ്ലോഗ് തയ്യാറാക്കൽ	-	ഐ.ടി.@സ്കൂൾ
4.	ഡോക്യുമെന്റേഷൻ	-	എസ്.ഐ.ഇ.ടി
5.	ഗാന്ധിജി സിനിമയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട സി.ഡി	-	പി.ആർ.ഡി
6.	ആരോഗ്യം/ശുചിത്വമായി ബന്ധപ്പെട്ട സി.ഡി	-	ആരോഗ്യവകുപ്പ്, ശുചിത്വമിഷൻ

മോണിറ്ററിംഗ് സംവിധാനം

സ്ഥാപനതലം മുതൽ സംസ്ഥാനതലംവരെ ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ മോണിറ്ററിംഗ്ചെയ്യുന്നതിന് പ്രത്യേക സംവിധാനം ഏർപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്. സ്ഥാപനങ്ങളിൽ സ്ഥാപന മേധാവിയേയും വാർഡ് തലത്തിൽ മെമ്പറേയും ജില്ലാതലത്തിൽ കളക്ടറേയും ചുമതലപ്പെടുത്തണം. വാർഡ് തലത്തിലും ജില്ലാതലത്തിലും ഇതിനായി കമ്മിറ്റി രൂപീകരിക്കണം. സംസ്ഥാനതലത്തിൽ ഇതിന്റെ ചുമതല ചീഫ് സെക്രട്ടറിക്കും വകുപ്പ് സെക്രട്ടറിമാർ അംഗമായുള്ള കമ്മിറ്റിക്കും ആയിരിക്കണം.

സ്കൂൾതല മോണിട്ടറിംഗ്

1. **സ്കൂൾ തലമോണിറ്ററിംഗ് കമ്മിറ്റി**

1. പ്രഥമാധ്യാപകൻ/പ്രിൻസിപ്പൽ
2. വാർഡ്മെമ്പർ
3. പി.റ്റി.എ/ എസ്.എം.സി പ്രസിഡന്റ്
4. എൻ.എസ്.എസ്/സ്കൗട്ടസ് ആന്റ് ഗൈഡ്സ്/എസ്.പി.സി- എന്നിവയുടെ ചാർജുള്ള അധ്യാപകർ.
5. സ്റ്റാഫ്സെക്രട്ടറി
6. സ്കൂൾ ലീഡർ

കുട്ടികളെ ഹൗസിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ തരം തിരിക്കുന്നു. ടീച്ചറിനും ഹൗസ് നല്കണം.

ഏറ്റവും മികച്ച പ്രവർത്തനം കാഴ്ചവയ്ക്കുന്ന അംഗങ്ങൾക്ക് സമ്മാനം നല്കണം.

2. **വാർഡ് തല മോണിറ്ററിംഗ് സമിതി**

1. വാർഡ് മെമ്പർ
2. പ്രഥമാധ്യാപകൻ/പ്രിൻസിപ്പൽ
3. പൗരപ്രമുഖൻ
4. ശുചിത്വം, ആരോഗ്യം, പരിസ്ഥിതി, സാമൂഹ്യക്ഷേമം എന്നിവയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പ്രതിനിധികൾ
5. സന്നദ്ധസംഘടനാ പ്രതിനിധികൾ

പ്രവർത്തനം

വാർഡ് കൗൺസിലർ ഏരിയ തരം തിരിച്ച് സ്കൂളുകളും മറ്റു സ്ഥാപനങ്ങളുമായി സഹകരിച്ച് പ്രവൃത്തി വിഭജനം നടത്തുകയും, വിലയിരുത്തുകയും വേണം.

ഏറ്റവും നല്ല പ്രവർത്തനം കാഴ്ചവയ്ക്കുന്ന വീടിനും സ്ഥാപനത്തിനും സമ്മാനം നല്കണം.

2. **പഞ്ചായത്ത്/മുൻസിപ്പാലിറ്റി/കോർപ്പറേഷൻ - തല മോണിറ്ററിംഗ് കമ്മറ്റി**

1. പ്രസിഡന്റ്/ചെയർപേഴ്സൺ/മേയർ
2. സ്ഥലം MLA/M.P
3. പൗരപ്രമുഖൻ
4. സന്നദ്ധസംഘടന പ്രതിനിധികൾ
5. ശുചിത്വം, ആരോഗ്യം, പരിസ്ഥിതി, സാമൂഹ്യക്ഷേമം എന്നിവയിലെ പ്രധാന പ്രവർത്തകർ

ഏറ്റവും മികവുറ്റ പ്രവർത്തനം കാഴ്ചവെച്ച വാർഡിനും ഏറ്റവും നല്ല സ്കൂളിനും, ഏറ്റവും നല്ല സ്ഥാപനത്തിനും സമ്മാനം നൽകണം.

4. ജില്ലാതല മോണിറ്ററിംഗ് കമ്മറ്റി

1. ജില്ലാപഞ്ചായത്തുപ്രസിഡന്റ്,
2. കളക്ടർ
3. എം.പി
4. എം.എൽ.എ
5. വകുപ്പുതലവന്മാർ
6. അസിസ്റ്റന്റ് കൺസർവേറ്റീവ് ഓഫീസർ, ഫോറസ്റ്റ് ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ്

ഏറ്റവും നല്ല തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനത്തിനു സമ്മാനം നൽകണം

5. സംസ്ഥാനതല മോണിറ്ററിംഗ് കമ്മറ്റി

1. മുഖ്യമന്ത്രി
2. വകുപ്പുമന്ത്രിമാർ
3. ചീഫ്സെക്രട്ടറി
4. ഉദ്യോഗസ്ഥപ്രമുഖർ
5. പോലീസ്മേധാവികൾ

ഏറ്റവും നല്ല പ്രവർത്തനം കാഴ്ചവയ്ക്കുന്ന താഴെപ്പറയുന്ന ഏജൻസികൾക്ക് സമ്മാനം നല്കണം

1. ജില്ലാപഞ്ചായത്ത്, കോർപ്പറേഷൻ, മുൻസിപ്പാലിറ്റി
2. പൊതുമേഖലാസ്ഥാപനം
3. ഏറ്റവും നല്ല സ്ഥാപനം
4. ഏറ്റവും മികച്ച വകുപ്പ് (സംഘാടനം)
5. ഏറ്റവും നല്ല സ്കൂൾ
6. ഏറ്റവും നല്ല വിദ്യാഭ്യാസജില്ല

XIV. പ്രത്യേക നിർദ്ദേശങ്ങൾ

1. തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾക്ക് ഇത്തരം മോണിറ്ററിംഗ് നടത്തുന്നതിനുള്ള നിർദ്ദേശം ബന്ധപ്പെട്ട വകുപ്പ് നൽകേണ്ടതാണ്. വകുപ്പുതല മേൽനോട്ടവും ആവശ്യമാണ്.
2. മോണിറ്ററിംഗ് ചെയ്യേണ്ട മാനദണ്ഡങ്ങൾ നിശ്ചയിക്കേണ്ടതാണ്.
3. കുട്ടികളെക്കൊണ്ട് ചെയ്യിക്കാവുന്ന ജോലികൾ നിശ്ചയിക്കേണ്ടതാണ്.
4. എൽ.പി/ യു.പി വിഭാഗം സ്കൂളിൽ ഒതുങ്ങി നിന്നുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടാൽ മതിയാകും.
5. ഹൈസ്കൂൾ തലം മുതൽ പുറമെയുള്ള ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടുമ്പോൾ വ്യക്തിശുചിത്വം ഉറപ്പാക്കണം. ഗ്ലൗസ്, ഡെറ്റോൾ തുടങ്ങിയവ ലഭ്യമാക്കണം.

6. മലിനമായി കിടക്കുന്ന വഴിയോരപ്രദേശങ്ങൾ മനോഹരമാക്കാൻ ഫലവൃക്ഷതൈക്കളും ഔഷധസസ്യങ്ങളും വച്ചുപിടിപ്പിക്കണം.

XV. തുടർ പ്രവർത്തനങ്ങൾ

- വീടുകൾ, സ്ഥാപനങ്ങൾ എന്നിവ കേന്ദ്രീകരിച്ച് ഉറവിടത്തിൽ തന്നെ മാലിന്യസംസ്ക്കരണം ചെയ്യാനുള്ള നടപടി തുടർന്നും നടക്കുന്നുണ്ടെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തുവാനുള്ള സംവിധാനം തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ നടത്തേണ്ടതാണ്.
- തരംതിരിച്ച മാലിന്യങ്ങളിൽ പ്ലാസ്റ്റിക്, ഗ്ലാസ്, ലോഹങ്ങൾ, ഇലക്ട്രോണിക് മാലിന്യങ്ങൾ എന്നിവ സമയബന്ധിതമായി ശേഖരിക്കാനുള്ള സംവിധാനം തുടരേണ്ടതാണ്.
- സർവ്വേയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ മാലിന്യ സംസ്ക്കരണത്തിന് സഹായം ആവശ്യമുള്ളവർക്ക് അത് വിവിധ ഏജൻസികൾ മുഖേന എത്തിക്കാനുള്ള നടപടി ഉണ്ടാകേണ്ടതാണ്.
- ജലം ക്ലോറിനേറ്റ് ചെയ്യൽ, അണുനശീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ എന്നിവയ്ക്ക് ആവശ്യമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾ എൻ.ആർ.എച്ച്.എം, ആരോഗ്യ വകുപ്പ് എന്നിവ ഏറ്റെടുത്ത് തുടർന്നും നടത്തേണ്ടതാണ്.
- സർവ്വേയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ കണ്ടെത്തിയ മാരകരോഗം പിടിപെട്ടവർ, പരസഹായം ആവശ്യമുള്ള വൃദ്ധജനങ്ങൾ, പ്രത്യേക പരിഗണന അർഹിക്കുന്ന മറ്റുള്ളവർ എന്നിവർക്ക് സഹായം എത്തിക്കുന്നതിന് പ്രാദേശികതലത്തിൽ പാലിയേറ്റീവ് കെയർ യൂണിറ്റ് പോലുള്ള സ്ഥിരം സംവിധാനങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്.
- പ്ലാസ്റ്റിക് നിക്ഷേപിക്കാനുള്ള സംവിധാനം (ടാങ്ക്) സ്കൂളുകളിലും സ്ഥാപനങ്ങളിലും നിർബന്ധമാക്കണം.
- സമയബന്ധിതമായി പ്ലാസ്റ്റിക് ശേഖരിച്ച് പഞ്ചായത്തുതലത്തിൽ റീസൈക്കിൾ ചെയ്യുന്നതിനുള്ള സംവിധാനം ഒരുക്കണം.
- മാധ്യമങ്ങളിലൂടെ ഉള്ള സ്ഥിരമായ ബോധവൽക്കരണ പരിപാടി ആവിഷ്ക്കരിക്കണം.
- മാലിന്യ സംസ്ക്കരണത്തിന്റെ ഭാഗമായി ബയോഗ്യാസ് പ്ലാന്റ് സ്ഥാപിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവർക്ക് അതിനുള്ള സഹായം ലഭ്യമാക്കാൻ നടപടി സ്വീകരിക്കേണ്ടതാണ്.
- സ്ഥാപനങ്ങൾ കേന്ദ്രീകരിച്ച് മരം നടുന്നതിന് ഫോറസ്റ്റ് ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് നടപടി സ്വീകരിക്കുന്നതാണ്.

- സ്ഥാപനങ്ങൾ കേന്ദ്രീകരിച്ച് പൂന്തോട്ട നിർമ്മാണം, ഔഷധത്തോട്ട നിർമ്മാണം, കൃഷിത്തോട്ടം-പച്ചക്കറിത്തോട്ടം എന്നിവ നിർമ്മിക്കൽ തുടങ്ങിയവയ്ക്ക് കാർഷിക വകുപ്പ് നടപടി സ്വീകരിക്കേണ്ടതാണ്.
- പൊതു സ്ഥലങ്ങളിലുണ്ടാകുന്ന മാലിന്യം സംസ്ക്കരിക്കുന്നതിനുള്ള ആധുനിക പ്ലാന്റുകൾ സ്ഥാപിക്കാൻ തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ നടപടി എടുക്കേണ്ടതാണ്.
- പ്രധാന കവലകൾ, മാർക്കറ്റുകൾ എന്നിവിടങ്ങളിൽ E-Toilet സംവിധാനം ഏർപ്പെടുത്താൻ നടപടി സ്വീകരിക്കേണ്ടതാണ്.